

G

IULIU MANIU ÎN FAȚA ISTORIEI

Între anii 1980-1990 și 1994 am avut prilejul să efectuăm importante cercetări în marile biblioteci și arhive anglo-americane, reușind, pe parcurs, să valorificăm parțial rezultatul investigațiilor noastre privind activitatea lui Iuliu Maniu în anii marii conflagrații din 1939-1945 și, nu mai puțin, în epoca postbelică¹. Se înțelege, în consecință, motivul pentru care revenim asupra personalității și activității marelui bărbat de stat al României moderne, propunându-ne să le surprindem astfel cum au fost ele reflectate în surse contemporane cu faptele dezbătute. Precizăm că, nefiind posibil să cuprindem totul în acest cadru, ne vom limita obligatoriu la anumite aspecte, care, în acest moment, considerăm că trebuie să ajungă în atenția cititorului interesat de istorie.

Astfel, în rândul întâi, vom stăruii asupra documentelor diplomatice americane și britanice din 1944-1947 care insistă asupra acțiunilor dirijate de Iuliu Maniu, **liderul național incontestabil al opoziției române anticomuniste în epocă**, împotriva tendințelor și operațiunii concrete de kaghebizare a României, desfășurate de puterea ocupantă, am numit U.R.S.S., și de cercurile pro-sovietice de la București, copleșitor reprezentate în guvernul dr. P. Groza. Vom observa în context că diverse lucrări contemporane² au relevat intervențiile liderului P.N.Ț., fapt pus excelent în evidență, cu totul recent, de Jurnalul lui C.V.R. Schuyler, șeful Misiunii militare americane la București și reprezentantul S.U.A. în Comisia Aliată (Sovietică) de Control pentru supravegherea aplicării armistițiului cu

România în anii 1944-1947. Jurnalul, acoperind perioada ianuarie 1945 – septembrie 1946, ne furnizează o multitudine de informații privind rolul și locul lui Maniu în epocă în confruntările politice, încercările sale disperate de a convinge Democrațiile Occidentale să intervină în folosul României pentru a o salva de pericolul roșu³. Astfel, la 12 martie, 6 iunie și 21 noiembrie 1945 sau 17 mai 1946, Schuyler, singur sau împreună cu Burton Y. Berry, șeful Misiunii politice a S.U.A. la București, s-au consultat cu Maniu în privința evoluției alarmante a României. De fiecare dată, politicianul român a sesizat pericolozitatea situației, solicitând, față de asaltul comuniștilor la putere, implicarea Puterilor Occidentale drept singura măsură pentru intimidarea/reținerea Kremlinului. Reținem din însemnarea de la 12 martie 1945, deci la câteva zile după constituirea, în condițiile cunoscute ale intervenției brutale a Moscovei, a cabinetului Groza: „[Maniu] considera formarea actualului guvern ca pe o catastrofă de prim rang. A afirmat că România a devenit acum un stat satelit și că viitoarea sa încorporare în U.R.S.S. este aproape o certitudine. Și-a exprimat surprinderea și dezamăgirea că Marea Britanie și Statele Unite nu au sărit în ajutorul României și susține că, în absența unui oarecare sprijin din partea noastră, este inutil să mai încerce să continue lupta...”⁴ Am urmărit în arhivele din Washington dacă reprezentanții americani au informat Departamentul de Stat despre demersurile lui Iuliu Maniu, asistat ori susținut cel mai adesea de liderii P.N.Ț. și P.S.D., Constantin (Dinu) I.C. Brătianu și, respectiv, C. Titel Petrescu. Răspunsul este afirmativ, iar, ca exemplu, ne vom referi la convorbirea lui Schuyler și Berry cu Maniu din 17 mai 1946⁵ și despre care diplomatul a informat fără întârziere Washingtonul (vezi telegrama secretă nr. 48, cu indicativul „top priority”, din 17 mai 1946, ora 6 p.m.). Din câte cunoaștem, Burton Berry însuși și-a ținut un jurnal și acesta nu

va întârzia să fie valorificat⁶. De altfel, dacă nu ne înșelăm, Berry⁷ a fost printre cei dintâi care, încă la 9 decembrie 1944, a informat corect pe secretarul de stat al S.U.A. despre intervențiile presante ale lui Maniu; îl primise în ajun și el se interesase **„dacă America și Marea Britanie doreau ca România să devină o parte a Uniunii Sovietice. «Dacă asta se dorește, sfătuiți-mă în consecință» [...] Apoi, el a relatat că, dacă intenția noastră este de a abandona România, noi avem obligația să i-o spunem, iar el datorează poporului român obligația să-i asigure cele mai bune condiții...”**⁸ Din cercetările noastre, desprindem că în chip identic au procedat reprezentanții Marii Britanii la București: atât șefii Misiunii politice (John Le Rougetel, succedat de Adrian Holman), cât și delegatul militar, vicemareșalul Aerului Donald F. Stevenson. Mai mult, în octombrie 1944, reputatul ziarist britanic Wickham Steed s-a întâlnit cu Iuliu Maniu, pe care-l cunoștea personal încă din anul 1907, a reținut avertismentele acestuia din urmă în privința pericolului Rusiei Sovietice și a ținut la curent Londra⁹. Mai apoi, Donald Stevenson s-a întâlnit, în noiembrie 1944, cu C.I.C. Brătianu și Iuliu Maniu¹⁰ și a supus atenției cabinetului britanic informații despre insistențele politicianilor români pentru protejarea României de pericolul Moscovei, în mod surprinzător, A. Eden, titularul **Foreign Office**-ului, l-a avertizat pe vicemareșal ca să fie prevăzător în contactele cu cei doi lideri politici, care, fiind „excluși de la Guvern”, erau „lipsiți de realism” și predispuși să blameze orice¹¹. Din corespondența diplomatică purtată pe canalul București-Londra aflăm, de pildă, că, după vizita din septembrie 1944, în noiembrie același an, A.I. Vișinski, prim-locșitorul ministrului de Externe sovietic, V.M. Molotov, a revenit la București. La 27 ale lunii, C.I.C. Brătianu i-a prezentat un memoriu¹², iar Iuliu Maniu a solicitat o întrevvedere „comisarului roșu”, care a refuzat¹³, Iuliu

Maniu i-a înaintat lui Vișinski nu mai puțin de trei memorii¹⁴, la care a primit în replică precizări cum că interpretarea problemelor politice din România era „nejustă”, că anume fragmente erau „inacceptabile” pentru U.R.S.S., care înțelegea să abordeze situația direct cu... guvernul român¹⁵. În februarie 1945, adjunctul lui Le Rougetel, James Marjoribanks, a ținut la curent Londra despre evenimentele de la București concretizate, cum se știe, cu demiterea guvernului N. Rădescu și impunerea de către același A.I. Vișinski a cabinetului comunist al dr. P. Groza¹⁶. În context, au fost evidențiate rolul lui Maniu¹⁷ ori al publicațiilor P.N.Ț. și P.N.L. („Dreptatea” și, respectiv, „Viitorul”), suprimate la un moment dat¹⁸. În același timp, din Moscova, ambasadorul A. Clark Kerr înștiința Foreign Office-ul că presa sovietică, după manifestația de la București din 24 februarie 1945, îl atacă pe Rădescu pentru „masacrul în masă” comis, impunându-se „plecarea” premierului, care, precum și Iuliu Maniu, era un „fascist”¹⁹. La 27 februarie 1945, Marjoribanks reținea că, în condițiile intervenite, se reunise Comitetul Executiv al P.N.Ț., la care Maniu insistase pentru un guvern predominant al grupării sale²⁰. Dintre diplomații menționați, Adrian Holman, succesorul lui Le Rougetel, avea să prezinte titularului Foreign Office-ului, E. Bevin, la 3 noiembrie 1947, obișnuitul raport anual incluzând biografiile și aprecierile critice privind **117 personalități române**²¹. Nu era surprinzător că, în acest amplu document, asupra căruia vom reveni finalmente, spațiul destinat lui Iuliu Maniu să fi fost deosebit de important²².

O altă categorie de documente o reprezintă **analizele și sintezele** serviciilor de informații și contrainformații ale SUA privind Europa Est-Centrală, în general, și România, în special. Dintre acestea, amintim câteva cuprinzând detalii despre evoluțiile politice de la București și, implicit, despre activitatea lui Maniu: **Raportul**

O.S.S. nr. 1 175.101 din 10 martie 1945²³ ori cele cu nr. 1 175.104 din 31 martie 1945²⁴ și nr. 1 175.113 din 2 iunie 1945²⁵. Un raport complet, înaintat de O.S.S. la 1 iunie 1945 (nr. 2941), acoperă o singură problemă – **Cabinetul Rădescu: Evoluțiile politice și economice în România**, noiembrie 1944 – februarie 1945²⁶. Un raport intitulat **Drama sud-est europeană și declinul autorității anglo-americane văzute prin prisma situației din România**, datat 1 august 1946, a parvenit de asemenea Washingtonului prin grija faimosului **O.S.S.**, predecesorul C.I.A. de astăzi. Documentul, întocmit de exponenți ai exilului românesc din Europa și America, relevă intervenția lui Maniu în ianuarie 1946, la întâlnirea de la București cu ambasadorii URSS, SUA și ai Marii Britanii, sosiți anume pentru „coafarea” democratică a guvernului dr. P. Groza: „**La București, ei [ambasadorii] au fost întâmpinați cu un scepticism foarte pronunțat. Domnul Iuliu Maniu, cunoscător temeinic al situației din afară și al practicilor guvernului Groza, a declarat de la început ambasadorilor că el nu crede în respectarea hotărârilor de la Moscova [decembrie 1945] și că, dacă ar fi după Domnia Sa, nu ar consimți la colaborarea partidului său pentru realizarea acelor hotărâri, care vor rămâne pe hârtie dar netraduse în realitate...**”²⁷ Ulterior, prin organisme abilitate, Washingtonul a fost ținut la curent cu evoluțiile din București, fie că a fost vorba de materialul **Guvernul român format la 29 noiembrie 1946**²⁸, fie de interogarea la Triest a unei persoane evadate din România, Ion Venetu, fost secretar particular al lui Iuliu Maniu²⁹.

La Stanford/California, unde se află faimoasa **Fundație Hoover**, cu bibliotecă și arhivă, am descoperit cele mai numeroase și consistente documente de la și despre Iuliu Maniu, în depozite avându-i ca titulari pe unii membri marcanți ai exilului anticomunist românesc după 1945 (**Constantin Vișoianu**,

Sabin Manuilă, Brutus Coste, George I. Duca, D. Danielopol, D.G. Popescu). Menționez că tot acolo este găzduită **arhiva Al. Cretzianu** (inaccesibilă până în anul... 2020) ori am avut șansa unor ample discuții cu regretatul George I. Duca, fostul președinte al **Fundației „Iuliu Maniu”** din New York City în anii '50. Din documentele cercetate, numeroase merită atenția specială a cititorului. Mă voi referi la acestea ori, pe unele dintre ele, le voi expune integral, în limita spațiului de care dispun.

Astfel, atât în vremea războiului din 1941-1945, dar cu prioritate în cei dintâi ani postbelici, Iuliu Maniu s-a impus și a fost recunoscut ca lider național pe scena politicii interne, iar, nu mai puțin, în rândurile **exilului românesc**. Gesturile sale au fost urmărite îndeaproape, iar cuvântul său pentru cei din afară a fost ascultat și respectat cu strictețe. De altfel, în exil s-au aflat oameni de-ai săi ori simpatizanți (Grigore Gafencu³⁰, Grigore Niculescu-Buzești, Sabin Manuilă, George I. Duca, Brutus Coste, Cornel Bianu, V.V. Tillea, C. Vișoianu, Al. Cretzianu, Al. Davilla, M. Răut ș.a. ș.a.). Pentru toți aceștia s-a intervenit la 10 iunie 1949, deci după constituirea **Comitetului Național Român** condus inițial de generalul N. Rădescu, pentru a se obține stabilirea lor în SUA ori în capitalele Europei Occidentale, potrivit unei liste cuprinzând personalitățile grupate pe trei categorii (A-B-C) și altele importante³¹. Pentru perioada în discuție membrii exilului au recurs, pentru comunicările dintre ei ori pentru legăturile cu țara, la un cifru, pe care l-am aflat în fondul Brutus Coste de la Hoover Institution Archives. Cifrul cuprindea denumirile codificate ale unor țări, capitale, popoare, guverne și, îndeosebi, persoane, precum:

America	- Aurica
Americanii	- Popeștii
Anglia	- Yvonne
Ankara	- Ileana
Brazilia	- Carmen
București	- Ioana
Canada	- Florica
Englezii	- Boteștii
Elveția	- Livia
Franța	- Teodora
Guvernul american	- Lucian
Guvernul englez	- Alfred
Guvernul francez	- Yves
Guvernul român	- Neagu
Lisabona	- Suzana
Londra	- Maria
Moscova	- Dana
Paris	- Simona
România	- Victoria
Rusia	- Clara
Rușii	- Floreștii
Spania	- Zoe
Suedia	- Olga
Turcia	- Sabina
Washington	- Magda ³² .

Personalitățile politice din țară și reprezentanții exilului, liderii politici de moment ai marilor puteri „beneficiau”, desigur, de alte nume, alese, multe dintre ele, cu tâlc:

Attlee (Clement)	- Paul
Bevin (Ernest)	- Petre
Bidault (Georges)	- Stroe
Bossy (Raoul)	- Riri
BUZEȘTI (Gr. Niculescu-)	- DAN
BRĂȚIANU (C.I.C.)	- ILIE
Byrnes (James F.)	- Emil
CAROL II	- FILIP
Churchill (Winston S.)	- Robert
Coste (Brutus)	- Andrei
CRETZIANU (Al.)	- Ionel

Duca (George I.)	- Simion
Eden (Anthony)	- Max
de Gaulle (Charles)	- Dădu
GAFENCU (Grigore)	- TUDOR
GEORGESCU (Teohari)	- VASILE
GHEORGHIU-DEJ (Gh.)	- DAVID
GROZA (Petru)	- BRAN
MANIU (Iuliu)	- SANDU
MIHALACHE (Ion)	- RAUL
Molotov (V.M.)	- Gaby
PĂTRĂȘCANU (Lucrețiu)	- IANCU
PAUKER (Ana)	- LENUȚA
PETRESCU (C. Titel)	- NAE
REGELE MIHAI I	- RADU
STÂRCEA (I. de Mocsonyi-)	- MIRCEA
Stalin (L.V.)	- Mișu
STIRBEY (Barbu)	- IORGU
TĂTĂRESCU (Gh.)	- STAN
Truman (Harry)	- Lazăr
TILLEA (V.V.)	- FĂNICĂ
VIȘOIANU (C.)	- NICU
Vîșinski (A.I.)	- Bubi ³³ .

Vom admite că nu este lipsit de haz ca în corespondența descoperită, purtată între membrii exilului, să descifrăm că **Neagu** (guvernul de la București) era în fapt condus de **Bran** și **Stan** (Groza și Tătărescu), cu **David** (Dej), **Iancu** (Pătrășcanu) și **Lenuța** (Pauker) în imediata lor supraveghere, iar în fruntea Opoziției se situau **Sandu** (Maniu), **Raul** (Mihalache), **Nae** (Titel Petrescu) și **Ilie** (Dinu Brătianu). În schimb, **Robert** (Churchill), **Paul** (Attlee), **Lazăr** (Truman) și **Emil** (Byrnes) abandonaseră România în mâinile lui **Mișu** (Stalin), **Gaby** (Molotov) și **Bubi** (Vîșinski), țara noastră având **echipa** (armata) practic lichidată, **fabrica** (Dunărea) și **ferma** (Gurile Dunării) ocupate, **accesul** (căile de comunicație) paralizat, **arenda** (convenția de armistițiu) înrobitoare și o **vizită** (ocupația militară) sufocantă. Nici popoarele

(vecinii), **Grigore** (Bulgaria) sau **Constantin** (Ungaria), nici Marile Puteri – **Aurica** (SUA), **Yvonne** (Marea Britanie) sau **Teodora** (Franța) – nu cutezau să întreprindă ceva pentru a salva **Victoria** (România) din ghearele **Clarei** (Rusia) ori de prăpădul **Floreștilor** (al rușilor)!!!

Propunând să rămânem în fondurile arhivistice aparținând membrilor exilului românesc, vom parcurge textul complet al **Raportului** prezentat de Iuliu Maniu la Congresul P.N.Ț. din București (6 iulie 1945), sub titlul **Pregătirea actului de la 23 august 1944**³⁴ ori vom afla detalii despre activitatea **Fundației „Iuliu Maniu”**³⁵. A fost, desigur, o stranie coincidență că, în vreme ce Iuliu Maniu la Sighet traversa ultimele săptămâni dinaintea groaznicului său sfârșit (februarie 1953), la New York City membrii Fundației, în frunte cu Veturia Manuilă, sora fruntașului național-țărănist Aurel Leucuția, se pregăteau să-l aniverseze cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la naștere³⁶. În exil, știrea sigură despre decesul lui Maniu în 1952 (corect 1953) va sosi cu câțiva ani întârziere, „sursa” fiind însuși adversarul redutabilului politician, am numit pe Gh. Tătărescu, care avusese șansa unei convorbiri cu un corespondent american³⁷. După un alt răstimp, în 1957, aceeași Fundație a difuzat un document în limba engleză WHY/DE CE și din care reținem³⁸:

„În această săptămână, cu zece ani în urmă, la 11 noiembrie 1947, un guvern comunist controlat de ruși și care a pus mâna pe putere după ce a primit doar 16,5% din votul popular l-a trimis pe Iuliu Maniu în închisoare. În decembrie 1955, un politician comunist discreditat [Gh. Tătărescu] a dezvăluit că Maniu e închis în 1952 [1953].

[...] Iuliu Maniu a fost un martir al principiilor libertății și democrației. Ca lider al Partidului [Național-]Țărănesc, el a luptat pentru un program pe care l-a rezumat în: democrație

CUPRINS

G. IULIU MANIU ÎN FAȚA ISTORIEI.....	5
H. ÎN CULISELE GUVERNULUI LEGIONAR DE LA VIENA (1944-1945).....	45
I. SERVICIILE SECRETE ÎN ACȚIUNE.....	89
J. POLITICA ȘI LINGVISTICA.....	127
K. DOSARE DE PARTID	139
L. REZULTATELE ANCHETEI DIN 1967-1968.....	159
M. PERSONALIA.....	227
N. SECȚIA CADRE A C.C. AL P.C.R.: DOSARE SPECIALE.....	269
LISTA SURSELOR	331